

YENİ KOŞULLARDA TÜRK EĞİTİM DERNEĞİ

Yazan : Anıl ÇEÇEN

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan yarım yüzyıl sonra geçmişe bakıldığında her alanda büyük ilerlemeler katedildiği görülmektedir. Anadolu'da başlayan kurtuluş savaşı ruhu daha sonraları çağdaşlaşma ve kalkınma mücadelesine dönüştü. Ulusal kurtuluş savaşı bir askerî zaferdi. Bunun ekonomik zaferle tamamlanması gerekiyordu. Kalkınmanın yolu ise eğitimden geçiyordu. Çeşitli alanlarda başlatılan büyük atımların yanısıra eğitimde geniş bir seferberliğe girildi. Devlet bütün olanaklarını bu amaç uğrunda sonuna kadar kullanıyordu. Yurdun dört bir köşesinde devlet görevlileri halkı ortaçağ karanlığından kurtarmak için çalışıyorlardı. Bu gönüllü çalışma öğretmen kitlesi aracılığı ile bütün yurt düzeyinde yayılmıştı. Görevliler, Cumhuriyetin kuruluş döneminde Atatürk'ün Türk ulusuna aşıladığı devrim heyecanının etkisiyle resmi çalışma saatleri dışında da, durmadan dinlenmeden bu seferberliğin başarıya ulaşması için çalışıyorlardı. Nitekim devrimimizin önderi Cumhuriyetin kuruluşunun onuncu yıldönümünde "Az zamanda çok işler başarıldığını" halka müjdeliyordu.

TÜRK EĞİTİM DERNEĞİNİN KURULUŞU

Mustafa Kemal Cumhuriyetin kuruluşundan iki sene sonra Türkiye Büyük Millet Meclisinin üçüncü toplantı yılını açarken, 1 Kasım 1925'de şu sözleri söylüyordu :

"Maarifimizden bahse başlarken kız ve erkek çocuklarımızın ana ve babalarının tahsil için gösterdikleri umumi şevk ve tehalükü takdirle tezkâr etmek isterim. Büyük Millet Meclisinin ve Hükümeti Cumhuriyetin azami vesait ve gayreti sarfettiği müsellem olmakla beraber, ilim ve tahsilin feyyiz ve nuruna olan iştihakı umumu tatmin edebilmekten henüz uzaktır. Önümüzdeki sene için devletçe yapılabilecek azami fedakârlığı rica ederken, erbabı, yesardan olan vatandaşlarımıza da şayanı şahabet olan çocuklarımızı hususi, teşebbüsleriyle okutup yetiştirmelerini ehemmiyetle tavsiye ederim."

Atatürk'ün bu sözleri üzerine, eğitim alanında devlete yardımcı olacak, devletin yapamadıklarını yapacak, yurt düzeyinde kişilerin özel olanaklarını eğitime yöneltecek ve örgütleyecek bir kuruluş için hazırlıklar başladı. Devletin yüksek yöneticilerinin öncülüğünde ve kuruculuğunda 1928 yılında Türk Maarif Cemiyeti kuruldu. Atatürk'ün yüksek koruyuculuğu altında

zamanın bakanları ve milletvekilleri dernekte kurucu ve yönetici olarak görev aldılar. Zamanın başbakanı İsmet İnönü derneğin ilk genel başkanı olmuştur. İlk merkez yönetim kurulunda ise Nafi Atif Kansu, Mehmet Emin Yurdakul, Necmettin Sadak, Mustafa Necati, Saffet Arıkan, Yunus Nadi, Mahmut Soydan, Zeki Mesut Alsan gibi o dönemlerin tanınmış isimleri yer almışlardır.

Dernek hemen çeşitli il ve ilçelerde şubeler, temsilcilikler açtı. Yöneticiler belirli merkezlere sıkışıp kalmak yerine yurt düzeyinde yaygın bir örgütlenmeyi gerçekleştirmeğe çalışıyorlardı. İlk planda çeşitli şehirlerde onbeş öğrenci yurdu açılarak yoksul ve kimsesiz halk çocuklarının barındırılmalarına öncelik tanındı. Eğitim çalışmaları ise yetişkinler için dil kursları ile başladı. Daha sonraları ise ilkokul öğrencileri için eğitim kampları açıldı. 1930 ve 1936 yılları arasında ise sırasıyla Ankara, Bursa, Eskişehir, Gaziantep, İzmir ve Uşak illerinde altı tane lise açılarak Türk eğitimine büyük bir destek sağlandı. Bir yandan yurtlar, bir yandan liseler açılırken kurslar ve seminerler gibi diğer eğitim çalışmaları da sürdürülüyordu. Halka dönük yürütülen bu çalışmalar sonucunda 1939 yılında Türk Eğitim Derneği kamuya yararlı derneklerden sayıldı.

KURULUŞ AMACI

Derneğin ana tüzüğünde belirtildiğine göre amaçlar şunlardır :

MADDE : 5 — Türk Eğitim Derneğinin çalışma konu ve amaçları;

- a) Kimsesizliği ve parasızlığı dolayısıyla kendi başına okumaya imkân bulamayan ahlâklı, anlayışlı ve çalışkan Türk çocuklarının okumalarını sağlamak,
- b) Gerek yurt içinde gerek yurt dışında bulunan eğitim merkezlerinde Türk öğrencileri için yurtlar kurmak,
- c) Türk çocukları için yabancı dil öğretimi öngören okullar ve her çeşit kurslar açmak,
- d) Türkçe ve yabancı dille öğretim yapan yüksek okullar açmak,
- e) Türk çocuklarının ulusal, sosyal, kültürel ve sportif eğitimlerini yükseltmeğe çalışmak,
- f) Türk çocuklarının boş zamanlarını değerlendirmektir.

Türk Eğitim Derneği bu çalışma konuları ve amaçlarını kuracağı vakıflar ve kurumlar aracılığı ile gerçekleştirebilir.

Dernek kurulduğundan bu yana bu amaçları gerçekleştirme doğrultusunda çalışmıştır. Ne var ki kuruluş yıllarında gerçek fonksiyonunu yerine başarıyla getiren T.E.D. daha sonraki yıllarda kuruluş fonksiyonunu yavaş yavaş yitirmeğe başlamıştır. Toplum yapısının değişiklikler göstermesi, yeni kuruluşların ortaya çıkması, devlet örgütünün her alanda olduğu gibi eğitim

alanında da yaygınlık kazanması, iktidar değişimleri sonucunda hükümet politikasının başka yönlere kayması, kurucu kadronun zamanla işbaşından çekilmesi gibi nedenler Türk Eğitim Derneğinin toplum içindeki durumunu sarsmış, yerini değiştirmiştir. Yeni gelen yöneticiler, Anadolu'ya yayılan örgütlenme yerine büyük merkezlerde yerleşmeye öncelik tanıdılar. Halk çocukları için açılan liseler ilgisizlik yüzünden işletilemedi ve kapatıldılar. Kapanan liseler yerine büyük merkezlerde Kolejler açılmasına öncelik verildi. Yoksul çocuklar için açılan yurtlar da zamanla kapatıldı. Başlangıç yıllarında başarıyla yürütülen kurslar, seminerler ve kamplar ise bir daha ele alınmadı.

DURAKLAMA DÖNEMİ

Kısa zamanda yaygın bir örgütlenmeyi ve devlete destek olucu eğitim çalışmalarını gerçekleştiren Türk Eğitim Derneği birden duraklama dönemine girdi. Duraklama dönemini ise gerileme dönemi izledi. Bu ters gelişmeler nedeniyle dernek uzun süre bocaladı, bir türlü kendini bulamadı. Toplumda meydana gelen değişimler karşısında bir türlü gerçek fonksiyon belirlenemedi. Kuruluş amacı bazan unutuldu. Elde kalan birkaç Koleji'nin işletmecilik sorunları ile yıllar geçti. Özellikle Ankara Koleji yıllarca genel kurulların başlıca konusu oldu. İşbaşına gelen yönetim kurulları Kolejlerin işletme sorunlarından başlarını kaldırıp, eğitim sorunları ile ilgilenmediler. Dernek politikası bir ara endüstri merkezlerinde yeni kolejler açma gibi sınırlı bir yapıya dönüştü. Böylesine bir gelişme sonucunda eğitimciler dernekten koptular. Kolejlerde çocukları okuyan veliler dernek yöneticiliği yaptılar. Bu yöneticilerin de bütün işleri Kolejler oldu, derneğin eğitim fonksiyonu iyice unutuldu.

Zamanla eğitim dünyasında yeni yeni resmi ve özel kuruluşlar ortaya çıkarken Türk Eğitim Derneği eğitim dünyasından iyice koptu. Eğitim sorunları ile ilgili şûralara, toplantı ve seminerlere dernek çağırılmaz oldu. T.E.D. iyice kendi içine çekildi ve kendi iç sorunlarına yöneldi. Derneğin bu gerileyişini genel kurullara sunulan yönetim kurulu raporlarından izlemek olanaklıdır. Bu raporlarda yöneticilerin Türk Eğitim Derneğinin içine sürüklendiği bu çıkmazı zaman zaman itiraf ettikleri görülmektedir. Nitekim 1973 yılında hazırlanan raporda şu tûmceler vardır :

"Bu rapor iç açıcı ve ferah verici bir anlamda olmuyor. Maalesef bugün genel merkez ile şubelerimiz arasında mükemmel bir organizasyon yapılamadığı , gözetim ve metoda önem verilmediği içindir ki, bu yıl sunduğumuz çalışma raporu sizleri sevindirecek bir nitelik taşımamaktadır. Derneğimizi tanıyanlar gün geçtikçe azalmaktadır. Buna unutulduk demek daha doğru. Bu ahval içinde iftihar ettiğimiz kolejler ve yurtlar kapanma tehlikesiyle karşı karşıya bulunmaktadır. Dava tûzük ve yönetmelik yetersizliği değil, bizlerin metodlu çalışmaya ve işbirliğine önem vermeyişimizdir."

Yöneticilerin raporlarına aldıkları bu sözler duraklama dönemini doğrulamaktadır. Atatürk döneminde kurulan diğer kuruluşlarla, Türk

Eğitim Derneği karşılaştırılınca, diğerlerinin toplumla bütünüleşmelerine karşı T.E.D.'in belirli bir çevreyi aşamadığı görülmektedir. Aslında hiç de azımsanamıyacak bir mal varlığına sahip olan derneğin toplumla gerçekten bütünüleşemediği mi yoksa yönetime gelenlerce bütünüleşmesinin istenmediği mi sorusu ayrı bir inceleme konusu olacak kadar önem taşımaktadır.

GÜNÜMÜZ KOŐULLARINDA

Bütün bu sorunlara karşılık Türk Eğitim Derneği gene de ayaktadır. Köklü bir geçmişe ve önemli bir malvarlığına sahip olan dernek gene de birçok girişimi başarıya ulaştırabilecek potansiyele sahiptir. Bugün derneğin yurdun çeşitli yerlerinde on şubesi, beş öğrenci yurdu, ve beş tane de koleji bulunmaktadır. Çeşitli eleştiriler ve zorunluluklar nedeniyle Türk Eğitim Derneğinin yeni koőullara uygun bir yapı değişikliği kabul edilmiştir. Derneğin bugünkü yöneticileri genel kurullarda belirtilen dilekler doğrultusunda yeni girişimlerde bulunmaktadır. Bu durum gelecek için umut yaratmaktadır. Kolejlerin ayrı ayrı yurtlarında tek bir vakıf haline dönüştürülmesi derneği işletmecilikten kurtarmıştır. Bundan sonra Türk Eğitim Derneğinin gerçek fonksiyonuna dönmesi ve yerine getirmesi beklenebilir. Yapı değişikliğinin tamamlanabilmesi için ayrıca bir tüzük değişikliği, derneğin federatif yapıya kavuşturulması, genel merkez bürosunun yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Genel merkez bürosunun genel sekreterlik şubelerle ilişkiler, sosyal organizasyon, kültürel organizasyon, araştırma ve yayın bölümleri şeklinde düzenlenmesi dernek çalışmaları açısından yararlı olacaktır.

Eğitim alanında artık Türk Eğitim Derneği söz sahibi olabilmelidir. Türkiye'de çeşitli kurumlar vardır ama eğitim kurumu yoktur. Türk Eğitim Derneği bu boşluğu mutlaka doldurmalıdır. Türkiye'nin eğitim sorunları üzerine araştırmalar ve yayınlar yapmalı, çeşitli seminerler, kurslar ve eğitim kampları düzenlemelidir. Ancak bunlardan sonra toplumda etkinlik sağlayabilir ve eğitim dünyasında bir yere sahip olabilir. Yeni koşullarda derneğin varlığını sürdürebilmesi için daha yoğun bir çalışma düzenine girmesi gerekmektedir.